

Тема. Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених звертаннями, вставними словами і реченнями

Мета:

- **формувати предметні компетентності:** поглибити знання учнів про звертання поширені та непоширені; удосконалити вміння визначати звертання в реченні, вживати відповідні розділові знаки та правильно інтонувати такі речення; розвивати навички зв'язного мовлення, зокрема з використанням звертань; зміцнювати почуття зацікавленості у вивченні мовного матеріалу; розвивати емоційну сферу; формувати пізнавальну, комунікативну, соціальну, особистісну компетенції; виховувати ввічливість, культуру спілкування, повагу до співрозмовника.

- формувати ключові компетентності:

1. **Спілкування державною мовою:** володіти всіма видами мовленнєвої діяльності.
2. **Спілкування іноземними мовами:** порівнювати відокремлення звертань в українській та англійській мовах.
3. **Інформаційну:** діяти за алгоритмом, аналізувати мовні явища, розвивати медійну грамотність.
4. **Учитися впродовж життя:** здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію.
5. **Соціальну і громадянську:** формувати навички роботи в парі, співпрацювати з іншими на результат, усвідомлювати важливість норм етикету в суспільному житті, прагнути до гармонійного спілкування у віртуальному просторі.
6. **Здоров'язберезувальну:** враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини.

Тип уроку: урок формування компетентностей.

Методи та прийоми: “Мікрофон”, гра «Щасливий білетик», гра «Хто більше?», інтелектуальна розминка, гра «Ласкаві звертання», творче моделювання, лінгвістичне дослідження, проблемна ситуація, творча

робота, робота в групах, інформаційно-комунікативне завдання, фронтальне опитування, бесіда, «Незакінчене речення», розв'язання компетентнісних завдань.

Обладнання: мультимедійний проектор, зошити, картки, білети, аркуші з лайками, презентація, роздатковий матеріал, тести онлайн, відео «Експрес-урок від О.Авраменка».

Перебіг уроку

*Рідна мова – мати єдності,
батько громадянства і сторож
держави.*

Мікалоюс Даукша (Слайд 2)

Перший етап – організаційний

I. Організаційний момент

1. Привітання (емоційне сприйняття уроку)
2. Перегляд відео «Експрес – урок з Олександром Авраменком» (про те, як правильно вітатися вранці, удень, увечері). (Слайд 3)

<https://www.youtube.com/watch?v=nIOzeAe3waE>

Другий етап – орієнтаційний

2. Забезпечення емоційної готовності до уроку

– Любі друзі! Приємно знову зустрітися з вами. Бачу, що на уроці присутні всі учні групи. Поверніться один до одного, посміхніться своєму однокласникові й почнемо працювати.

II. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання

1. Утворіть прикметники від поданих іменників, поясніть написання.

Париж, Збараж, грек, киргиз, Норвегія, Кавказ, Сиракузи, боягуз, Тибет, Запоріжжя, латиш, Світязь.

2. Доберіть антоніми до фразеологізмів, уведіть кілька фразеологізмів у речення із звертанням та вставним словом.

Підносити до небес, нагуляти жиру, дати відкоша, слова не видавиш.

3. Інтелектуальна розминка (Слайд 4)

- Яке речення називають простим?
- Чим воно може ускладнюватися?
- Звертання – це ...
- Звертання має форму ...
- Вставними називаються ...
- Вставні слова виражають ...
- Звертання, вставні слова в реченні ...
- На письмі звертання і вставні слова ...

4. Лінгвістична розминка

- Доберіть синоніми до слова *безумовно*.
- Назвіть антонім до слова *на жаль*.
- Продовжте ряд слів: *по-перше, по-друге ...*
- Утворіть від слів *по-моєму, по-твоєму* форму множини.
- Доберіть синонім до слова *можливо*.

Третій етап – цілепокладання

III. Мотивація навчальної діяльності учнів

1. Слово вчителя

2. Робота з епіграфом (Слайд 5)

- Як ви розумієте слова Даукша?

- Уведіть у подане речення звертання та вставне слово.
- Як ви вважаєте, чи є актуальними подані афоризми? Свою думку

аргументуйте.

IV. Повідомлення теми й мети уроку

Учні записують у зошит число й тему уроку.

V. Опрацювання навчального матеріалу

1. Слово вчителя

Звертання – це слово або сполучення слів, які називають особу або предмет, до якого звертається мовець.

У вимові звертання виділяється паузою, на письмі комами чи знаком оклику. Звертання не є членом речення. Воно буває поширеним і непоширеним.

Звертання може знаходитися на початку, в середині і в кінці речення.

Наприклад: *Мамо, я тебе люблю. Україно!* Ти для мене диво. І ти, *людино,* повір у себе. Зашуми весною, *зелен луже.*

Звертання може бути виражене:

- кличною формою іменника: *Що, братику, посіяв, те й пожни!*

- прикметником, ужитим у значенні іменника: *Будь щаслива та здорова, чорноброва.*

Запам'ятайте! Звертання не є членом речення.

На початку речення звертання виділяється комою, а при окличній інтонації – знаком оклику; у середині речення - комами з обох боків.

Наприклад: *Земле, радій і цвіти! Оживи, козацька славо, у бандурних струнах. Привіт тобі, прекрасний ранку!*

Запам'ятайте! Не відокремлюються комами слова **о, ой**, якщо вони виступають в ролі підсилювальної частки при звертанні: **Ой братику ріднесенький, снівся мені сон дивнесенький. О земле втрачене, явився.**

2. Робота з таблицею «Відомості про звертання» .(Додаток 1)

Що означають	Як виражаються	Роль у реченні	Приклади
Особу, до якої звернене мовлення, рідше - клички тварин або	Іменниками у кличному відмінку або у формі називного відмінка, а	Не бувають членами речення, а лише ускладнюють їх.	<i>Поезіє, красо моя, окрасо,</i> я перед тебе чи до тебе жив? (В.Стус) <i>Мово! Пресвятая Богородице мого</i>

назви неістот. Можуть означати уособлені явища дійсності.	також іншими частинами мови в значенні іменника, іменними сполученнями.		<i>народу!</i> З чорнозему, з любистку, м'яти, рясту, євшан-зілля, з роси, від зорі і місяця народна (К.Мотрич). Ти наше диво калинове, <i>кохана</i> <i>материнська мова!</i> (Д. Білоус)
--	---	--	--

3. Складання опорного конспекту «Кличний відмінок»

Орієнтовне виконання

У кличному відмінку однини іменників І відміни вживаються закінчення -о, -е, -є, -ю;

-о мають іменники твердої групи: *Ганно, книжко*;

-е мають іменники м'якої й мішаної груп: *воле, земле, Ілле, душе*;

-є мають іменники м'якої групи після голосного та апострофа: *Софіє, сім'є*.

-ю мають деякі пестливі іменники м'якої групи: *матусю, доню*.

У кличному відмінку однини іменники II відміни чоловічого роду мають закінчення -у (-ю), -е.

-у мають іменники твердої групи (зокрема із суфіксами -ик-, -ок-, -к-), іншомовні імена та деякі іменники мішаної групи з основою на шиплячий: *батьку, синку, Джеку, Фрідріху, товаришу, слухачу*;

-ю мають іменники м'якої групи: *Віталію, Грицю, краю*;

-е мають безсуфіксні іменники твердої групи та іменники м'якої групи із суфіксом -ець, а також деякі іменники мішаної групи: *Богдане, друже, козаче, орле, чумаче, шевче*.

Четвертий етап – цілереалізація

4. Диктант із коментуванням .

Визначте в реченнях звертання, укажіть, поширені чи непоширені вони, поясніть уживання розділових знаків.

1. *Мово рідна, слово рідне, хто вас забуває, той у грудях не серденько, тільки камінь має* (С. Воробкевич). 2. *Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину* (В. Симоненко). 3. *Україно! Ти для мене диво!* (В. Симоненко). 4. *Мій краю рідний, Україно! Шумлять гаї, цвітуть сади. Живи, воскресла Батьківщино, у чарах дивної краси!* (Р. Свистун). *Колискова Материнська ніжна мово! Мово сили й простоти, – Гей, яка ж прекрасна Ти!* (Іван багрянний). *Я без тебе, мово, — без зерна полова,*

Соняшник без сонця, без птахів діброва. Як вогонь, у серці я несучу в майбутнє Незгасиму мову, слово незабутнє! (Ю.Рибчинський)

5. Вибірково-розподільний диктант. (Слайд 6)

Завдання: Іменники поставте в кличному відмінку й запишіть у 3 колонки:

- а) із закінченням –е;
- б) із закінченням –у(-ю);
- в) із закінченням –о.

По одному із кожної колонки введіть у речення в ролі звертання. *Сестриця, чайка, вовк, Уляна, учитель, охоронниця, жінка, Андрій, дядько, хлопець, Інна, їжак.*

6. Проблемне питання: коли виникають найбільші труднощі при вживанні звертань?

Виконання завдань для подолання труднощів

1. Творча робота. (Слайд 7)

Завдання: Напишіть лист-привітання до друзів, які навчаються в іншій країні. Розкажіть про своє рідне місто. У листі вживайте звертання. (Індивідуальне завдання для знавців англійської мови. Прокоментуйте написаний лист-привітання англійською мовою).

2. Творче моделювання «Народні приказки».

Завдання: На дошці записані речення; потрібно дібрати з довідки звертання.

З Богом, ..., як тебе люди хочуть. (Парасю)

Держись, ..., іде зима. (Хома)

На тобі, ..., що мені не гоже. (Боже)

Хапай, ..., поки тепле. (Петре)

Терпи, ..., отаманом будеш. (козаче)

5. Вибірковий музичний диктант із творчим завданням

- Послухайте пісню «Чуєш, мамо», яку свого часу записав народний артист України Назарій Яремчук. Цей талановитий співак рано відійшов у небуття, але з нами живуть пісні в його неповторному виконанні. Слухаючи їх, відчуваємо, якими дорогими для нього були і рідна ненька, і рідний край. У тексті пісні виділіть звертання і запишіть їх.

Орієнтовна відповідь

Рідна мамо, добра ти моя ненько, мамо ,вишенько біленька, ненько моя.

- Поясніть, чому саме так звертається син до своєї матері. Якого настрою ці слова надають твору?
- Доберіть і запишіть власні звертання до найріднішої людини.

6. Слово вчителя

Вставними є такі конструкції, за допомогою яких мовець виражає своє ставлення до висловленої думки, як - от:

- Виражає упевненість або невпевненість у тому, про що повідомляється: безперечно, звичайно, може, мабуть, зрозуміло, дійсно, певне (певно), здається, боюся, сподіваюся, очевидно та ін.: *Вже почалось, мабуть, майбутнє. Оце, либонь, вже почалось (Л. Костенко).*

- Указує на порядок думок, послідовність їх викладу: по-перше, по-друге, до речі, таким чином, наприклад, отже, виходить, нарешті та ін.: *Будинок готелю був, по-перше, високий і міцної старовинної кладки, а по-друге, наріжний.*

- Дає емоційну оцінку повідомлюваному: на щастя, на жаль, на нещастя, дивна річ та ін.: *Шкода, той час не вернеться ніколи.*

- Вказує на джерело думки, характер висловлення: мовляв, взагалі, іншими словами, можна сказати, так би мовити, як кажуть та ін.: *А що ж, по-твоєму, чинити маємо.*

- Етикетні формули: здрастуйте, на добраніч, будь ласка, прошу, перепрошую та ін.: *Підкажіть, будь ласка, як пройти на площу Ринок.*

Запам'ятайте! Вставні конструкції не є членами речення, тобто не відповідають на жодне питання в реченні.

Вставними або ні (залежно від контексту) бувають слова:

Кажуть, може, звичайно, здається, видно, правда, можливо, навпаки, справді, очевидно, безперечно, нарешті, зрештою, певно, на щастя, виходить та ін. Наприклад:

Коні, кажуть, сліпнуть у шахтах. (*Кажуть* - вставне слово).

Кажуть люди, кажуть, що я файна дівка. (*Кажуть* - присудок).

У реченні вставні слова виділяються комами. Якщо вставні конструкції входять до складу відокремлених членів речення, то вони не виділяються комами. **Наприклад:** *Десь далеко, мабуть, глухо гули гармати. Десь далеко, мабуть під Черніговом, глухо гули гармати.*

Якщо при вставних словах є сполучники, які до них належать, то вони виділяються разом зі сполучником: *А може, власне, і не в тому справа.*

Зверніть увагу! Не є вставними і не виділяються комами такі слова: *ніби, нібито, немовби, все-таки, адже, от, тільки, принаймні, навіть, між тим, за традицією, буквально, якби, майже, при тому, при цьому, часом, тим часом, до того ж, приблизно, якраз, як-не-як: Злива тривала майже годину.*

Запам'ятайте! Вставні конструкції беруть у дужки, рідше відокремлюють з обох боків за допомогою тире.

Наприклад: *Улітку під вербою біля хати (як добре, що скінчилася зима) княгиня почала дітей навчати. Улітку під вербою біля хати - як добре, що скінчилася зима - княгиня почала дітей навчати.*

7. Робота із таблицею «Групи вставних слів і словосполучень за значеннями» .(Додаток 2)

ЩО ВИРАЖАЮТЬ	ВСТАВНІ СЛОВА	ПРИКЛАДИ
1. Упевненість, невпевненість, передбачення тощо сумнів,	Безумовно, безперечно, без сумніву, дійсно, звичайно, правда, певна річ, здається, певно, мабуть, видно, може, може бути, очевидно тощо	І я був неправий, звичайно.
2. Емоційну оцінку повідомлюваного задоволення, жаль, здивування, незадоволення тощо) (радість,	На радість, на щастя, на жаль, як на біду, як навмисне, на сором, дивна річ тощо	Шкода, ми втрачаємо прекрасного солдата.
3. Оцінку фактів з погляду їх звичайності	Як водиться, як завжди, було, бувало тощо	Отак, бува, німі вітри ячать, гойдаючи небес ясну колиску.
4. Вказівку на зв'язок думок, послідовність викладу	По-перше, по-друге, нарешті, зрештою, інакше кажучи, наприклад, проте, однак, навпаки, отже, таким чином, значить, виходить тощо	Ніжність, наприклад, описати математично не можливо.
5. Вказівку на способи оформлення думок, на експресивний характер висловлювання	Словом, правду кажучи, сказати правду, признатися по правді, ніде правди діти, грубо висловлюючись тощо	Хоч, правду кажучи, юнак у душі не вважав спів за професію.
6. Вказівку на джерело повідомлення	З погляду, на думку, за повідомленням, як кажуть, каже, мовляв, як відомо, як указано, по-твому, по-моєму, по-вашому тощо	На його думку, ситуація набуває загрозливого характеру.
7. Активізацію уваги слухача або читача	Знаєте, вірите, уявіть собі, зверніть увагу, зрозумійте тощо	А завтра ж у мене, знаєш, важливі справи вмісті.

8. Диктант-відновлення .(Додаток 3)

Відновіть деформований зміст виловлювання, уставивши в нього найбільш вдалі вставні конструкції з дужок. Поясніть свій вибір.

1. *Учених дуже цікавить, чому немає гранітної оболонки на дні океанів.*

2. *(Можже, можливо, мабуть) вона була розірвана у ті часи, коли величезний праматерик, з якого утворилися всі сучасні материки, розповзався по поверхні Землі.*

3. *А (можже, можливо, мабуть), (як уважають деякі дослідники, на думку деяких дослідників, як думають деякі дослідники, як здається деяким дослідникам), якимсь небесним тілом, силами тяжіння від Землі було відірвано чималий шмат її поверхні й з нього утворився супутник Землі Місяць?*

4. *(Можже, можливо, мабуть), були й інші якісь причини. (Так чи інакше, інакше кажучи, іншими словами), гранітної оболонки на дні океанів немає.*

5. *Тут лежать, (можже, можливо, мабуть), базальти.*

9. Метод «Прес» (Слайд 8)

Поясніть, у якому реченні виділене слово є вставним.

Я вважаю...

Тому що...

Наприклад...

Отже...

Словом, кажуть, можна вбити і оживити, поранити і вилікувати, посяяти тривогу і безнадію, надихнути на працю і скувати сили душі. Кажуть, дитино, що мова наша солов'їна. Правильно кажуть.

10. Робота в групах

«Хто більше?» Пригадайте поезії із звертаннями або вставними словами. Випишіть із них речення із звертаннями або вставними словами.

Наприклад:

- Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу (В. Симоненко).

- Рідна мати моя, ти ночей не доспала (А. Малишко).

- Зоре моя вечірняя, зійди над горою (Шевченко)
- Спи мій малесенький, пізній-бо час (Леся Українка).
- Кажуть, весь поміст у пеклі
З добрих замірів зложився.
- Він у нас одважний лицар,
Врешті, він знайомий пана.
- Може, в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечем на катів (Леся Українка).
- Либонь, не знаєш собачого життя мого? (Л. Глібов)

11. Творче конструювання. Робота за варіантами (Слайд 9)

Із поданими звертаннями складіть речення. Поясніть уживання розділових знаків.

I варіант (у художньому стилі): рідний краю, любий друже, бабусенько, хлопче, матусю, земле рідна, мово материнська.

II варіант (в офіційно-діловому стилі): пане Президенте, добродію, громадянине, шановний, поважна громадо, товариші, дорогі друзі.

12. Складання діалогів. Робота у парах (Слайд 10)

Використавши деякі з поданих звертань і вставних слів, складіть та розіграйте діалоги:

1-ша пара – між мешканцем міста Нетішин і його гостем – про навколишню природу.

Добродію, поважна пані, ласкавий пане, друже. Мабуть, справді, без сумніву, між іншим, на щастя, правду кажучи, по-перше, по-друге, отже.

2-га пара – між двома подругами, які щойно відвідали театр.

Оленко, Марино, люба подруго. Певна річ, між іншим, головне, мовляв, нарешті, бувало, безумовно.

3-тя пара – між хлопчиком, який щойно повернувся з екскурсії до Києва, та його бабусею, якій дуже хотілося побувати в цьому місті, але не було змоги.

Любий онучку, юний мандрівнику, дорога бабусю, ріднесенька моя. Звісно, зрозуміло, на мій погляд, наприклад, щоправда, очевидно, сказати б.

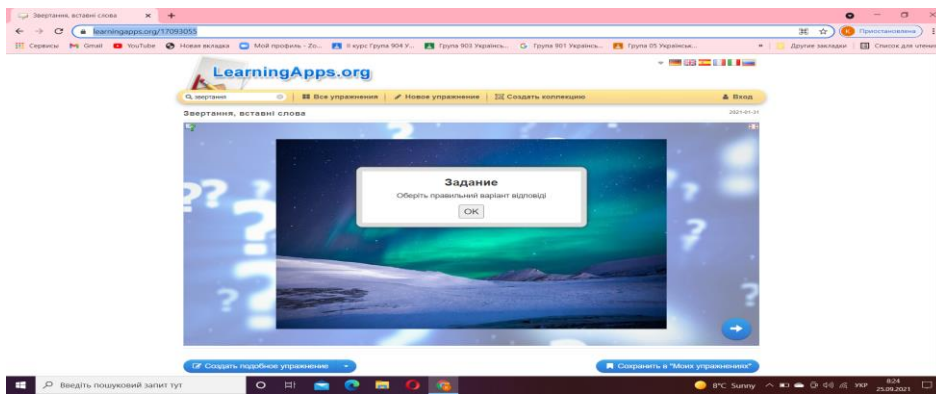
13. Лінгвістичне дослідження .(Додаток 4)

Прочитайте подані речення. Поміркуйте, у яких із них виділені слова є вставними, а в яких – членами речення. Визначте їх синтаксичну функцію. Поставте потрібні розділові знаки й обґрунтуйте їх.

1. *Пісня здавалосьь бриніла вже в ньому (М. Коцюбинський).* 2. *Веселе колись село чомусь тепер мені старому здавалосьь темним і німим (Т. Шевченко).* 3. *Не все іще було, що може бути (І. Франко).* 4. *Може пісня хліб благословляє, може в пісню йде від хліба сила (М. Нагнибіда).* 5. *Не вистою здається вже не вистою (В. Забаштанський).* 6. *Гарячому мисливцю і пень лисом здається (Нар. творчість).*

14.Інтерактивна вправа на платформі для самоперевірки знань учнів з теми: (Слайд 11)

<https://learningapps.org/17093055https://learningapps.org/10240846>

15. Редагування .(Додаток 5)

1. *Василь Петрович, принесіть мені документи.* 2. *Від мене, Микола, ніколи ти не чув правди.* 3. *Я марила про тебе, мій панич.* 4. *Навчи мене, поезія, терпіння.* 5. *Знаю, мабуть, важко, звичайно, признатись вам, професор, у своїй помиці.* 6. *Бути на коні, кажуть, - це означає, як ми знаємо, здобути перемогу, оволодіти ситуацією, одне слово, бути творцем.* 7. *Безперечно, виробництво має бути екологічно чистим, але, нажаль, не вистачає, зрозуміло, по-перше, коштів і по-друге, як не дивно, бажання.*

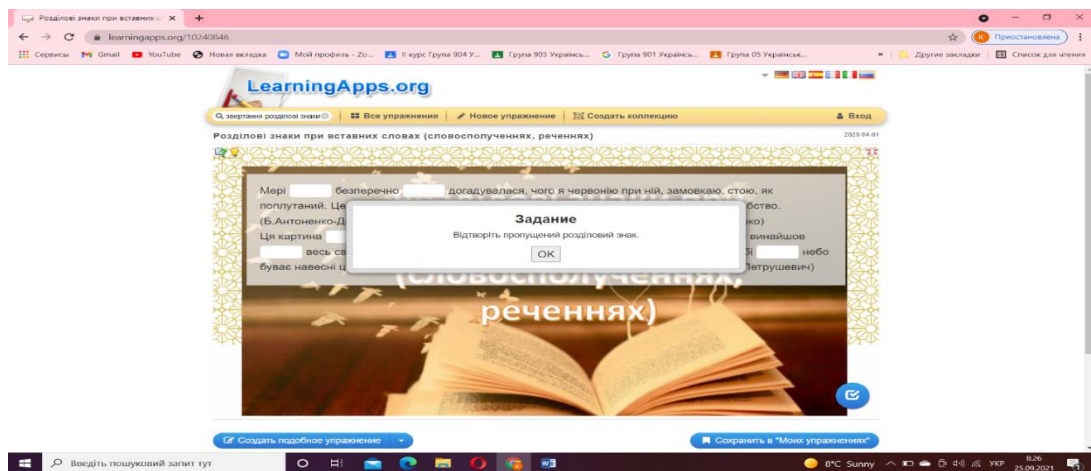
16. Самодиктант

Запишіть подані речення, вставте розділові знаки. **(Додаток 6)**

1. Побачив я одного разу сусіду гості запросив портрет в обіймах рушників пророка нації Тараса (В. Родіонов). 2. Козаки заховали списи бо з великого розгону списи пробивали татарські тіла і взялись до шаблук (А. Чайковський). 3. Семен Непорадний він так звався був кременний козак літ тридцяти (А. Чайковський). 4. Вишневий сад він тільки-но зацвів данину першу виплативши бджолам дрімав і спав (М. Рильський). 5. В щирім серці, в чесних грудях вірю знаю квіти є! (В. Симоненко) 6. Це веде його у місто Великий Вардин нині Арад у Румунії (В. Шевчук). 7. Климко став навколішки, припав до води холодна та добра! Тоді і втерся галстуком од матроски (Гр. Тютюнник).

17. Інтерактивна онлайн вправа для самоперевірки знань учнів з теми «Розділові знаки при вставних словах». (Слайд 12)

<https://learningapps.org/10240846>

18. Творча робота (Слайд 13)

Доповніть подане речення вставленими конструкціями і запишіть.

Я люблю свою рідну мову ... і намагаюся вивчити її досконало. Сьогодні пішов сильний дощ ... і матуся радісно дивилася на город.

19. Тестові завдання . Перевірочний тест онлайн: (Слайд 14)

<https://naurok.com.ua/test/rozdilovi-znaki-v-skladnomu-rechenni-64844.html>

20. Творча робота (Слайд 15)

Напишіть вільне есе «Ця музика спонукає до думок», використовуючи в реченнях вставні слова, звертання.

Пятий етап – підсумковий

VI. Підсумок уроку

1.Рефлексія (Слайд 16)

На уроці я...

- дізнався (-лася)...
- зрозумів (-ла)...
- так і не зрозумів (-ла)...
- навчився(лася)...
- повторив(-ла)...
- узагальнив(-ла)...
- на наступному уроці я хочу...

2. «Незакінчене речення» (Слайд 17)

- Звертання – це ...
- Вставне слово – це ...
- За будовою звертання бувають ...
- Вставні слова поділяються на такі групи...
- На письмі звертання виділяємо...
- Ніколи не бувають вставними словами такі слова...

VII. Домашнє завдання (Слайд 18)

- 1.Вивчити теоретичний матеріал підручника.
- 2.Виконати вправу з підручника.

За вибором учня:

виписати з підручника літератури 10 речень із звертаннями та вставними словами.

Додаток 1

Робота з таблицею «Відомості про звертання»

Що означають	Як виражаються	Роль у реченні	Приклади
Особу, до якої звернене мовлення, рідше - клички тварин або назви неістот. Можуть означати уособлені явища дійсності.	Іменниками у кличному відмінку або у формі називного відмінка, а також іншими частинами мови в значенні іменника, іменними сполученнями.	Не бувають членами речення, а лише ускладнюють їх.	<i>Поезіє, красо моя, окрасо</i> , я перед тебе чи до тебе жив? (В.Стус) <i>Мово! Пресвятая Богородице мого народу!</i> З чорнозему, з любистку, м'яти, рясту, евшан-зілля, з роси, від зорі і місяця народна (К.Мотрич). Ти наше диво калинове, <i>кохана материнська мово!</i> (Д. Білоус)

Додаток 2

Робота із таблицею «Групи вставних слів і словосполучень за значеннями»

ЩО ВИРАЖАЮТЬ	ВСТАВНІ СЛОВА	ПРИКЛАДИ
1. Упевненість, невпевненість, передбачення тощо сумнів,	Безумовно, безперечно, без сумніву, дійсно, звичайно, правда, певна річ,здається, певно, мабуть, видно, може, може бути, очевидно тощо	І я був неправий, звичайно.
2. Емоційну оцінку повідомлюваного задоволення, жаль, незадоволення тощо) (радість, здивування,	На радість, на щастя, на жаль, як на біду, як навмисне, на сором, дивна річ тощо	Шкода, ми втрачаємо прекрасного солдата.

3. Оцінку фактів з погляду їх звичайності	Як водиться, як завжди, було, бувало тощо	Отак, бува, німі вітри ячать, гойдаючи небес ясну колиску.
4. Вказівку на зв'язок думок, послідовність викладу	По-перше, по-друге, нарешті, зрештою, інакше кажучи, наприклад, проте, однак, навпаки, отже, таким чином, значить, виходить тощо	Ніжність, наприклад, описати математично не можливо.
5. Вказівку на способи оформлення думок, на експресивний характер висловлювання	Словом, правду кажучи, сказати правду, признатися по правді, ніде правди діти, грубо висловлюючись тощо	Хоч, правду кажучи, юнак у душі не вважав спів за професію.
6. Вказівку на джерело повідомлення	З погляду, на думку, за повідомленням, як кажуть, каже, мовляв, як відомо, як указано, по-твому, по-моєму, по-вашому тощо	На його думку, ситуація набуває загрозливого характеру.
7. Активізацію уваги слухача або читача	Знаєте, вірите, уявіть собі, зверніть увагу, зрозумійте тощо	А завтра ж у мене, знаєш, важливі справи вмісті.

Додаток 3

Диктант-відновлення

Відновіть деформований зміст виловлювання, уставивши в нього найбільш вдалі вставні конструкції з дужок. Поясніть свій вибір.

- 1. Учених дуже цікавить, чому немає гранітної оболонки на дні океанів.*
- 2. (Може, можливо, мабуть) вона була розірвана у ті часи, коли величезний праматерик, з якого утворилися всі сучасні материки, розповзався по поверхні Землі.*
- 3. А (може, можливо, мабуть), (як уважають деякі дослідники, на думку деяких дослідників, як думають деякі дослідники, як здається деяким дослідникам), якимсь небесним тілом, силами тяжіння від Землі було відірвано чималий шмат її поверхні й з нього утворився супутник Землі Місяць?*
- 4. (Може, можливо, мабуть), були й інші якісь причини. (Так чи інакше, інакше кажучи, іншими словами), гранітної оболонки на дні океанів немає.*
- 5. Тут лежать, (може, можливо, мабуть), базальти.*

Додаток 4

Лінгвістичне дослідження

Прочитайте подані речення. Поміркуйте, у яких із них виділені слова є вставними, а в яких – членами речення. Визначте їх синтаксичну функцію. Поставте потрібні розділові знаки й обґрунтуйте їх.

- 1. Пісня здавалось бриніла вже в ньому (М. Коцюбинський).*
- 2. Веселес колись село чомусь тепер мені старому здавалось темним німим.(Т. Шевченко).*
- 3. Не все іще було, що може бути (І. Франко).*
- 4. Може пісня хліб благословляє, може в пісню йде від хліба сила (М. Нагнибіда).*
- 5. Не вистою здається вже не вистою (В. Забаиштанський).*
- 6. Гарячому мисливцю і пень лисом здається (Нар. творчість).*

Додаток 5

Редагування

1. Василь Петрович, принесіть мені документи. 2. Від мене, Микола, ніколи ти не чув правди. 3. Я марила про тебе, мій панич. 4. Навчи мене, поезія, терпіння. 5. Знаю, мабуть, важко, звичайно, признатись вам, професор, у своїй помилці. 6. Бути на коні, кажуть, - це означає, як ми знаємо, здобути перемогу, оволодіти ситуацією, одне слово, бути творцем. 7. Безперечно, виробництво має бути екологічно чистим, але, нажаль, не вистачає, зрозуміло, по-перше, коштів і по-друге, як не дивно, бажання.

Додаток 6

Самодиктант

Запишіть подані речення, вставте розділові знаки.

1. Побачив я одного разу сусіду гості запросив портрет в обіймах рушників пророка нації Тараса (В. Родіонов). 2. Козаки заховали списи бо з великого розгону списи пробивали татарські тіла і взялись до шаблук (А. Чайковський). 3. Семен Непорадний він так звався був кремезний козак літ тридцяти (А. Чайковський). 4. Вишневий сад він тільки-но зацвів данину першу виплативши бджолам дрімав і спав (М. Рильський). 5. В щирім серці, в чесних грудях вірю знаю квіти є! (В. Симоненко) 6. Це веде його у місто Великий Варадин нині Арад у Румунії (В. Шевчук). 7. Климко став навколішки, припав до води холодна та добра! Тоді і втерся галстуком од матроски (Гр. Тютюнник).